

**ПОЛІТИКА СТАЛОГО
РОЗВИТКУ:
ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ
У ВИРІШЕННІ
ЕКОЛОГІЧНИХ І
СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ,
ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО
ВИКОРИСТАННЯ
В УКРАЇНІ**

**АНДРІЙ ГОНТА
ГАННА КОТІНА
МАРИНА СТЕПУРА
ОЛЕКСАНДР СУЩЕНКО**

Konrad
Adenauer
Stiftung

-ЗМІСТ-

Передмова	4
ABSTRACT	5
1. ВСТУП	6
2. Концепція сталого розвитку як основа сучасної державної політики економічного та соціального розвитку Німеччини	7
2.1. Зростання ролі держави в регулюванні економічних відносин	7
2.2. Роль міжнародної спільноти в реалізації концепції сталого розвитку	8
2.3. Сутність і цілі реалізації політики сталого розвитку	10
2.4. Інструменти, необхідні для реалізації цілей політики сталого розвитку	12
3. Фіскальні інструменти сприяння сталому розвитку в Німеччині	15
3.1. Податки як важливий інструмент реалізації політики сталого розвитку	15
3.2. Використання фінансової допомоги з бюджету та субсидій із метою досягнення цілей сталого розвитку	17
3.3. Державне цільове фінансування проектів сталого розвитку	20
4. Ринкові фінансові інструменти стратегії сталого розвитку Німеччини.	22
4.1. Роль і місце Німеччини у функціонуванні Системи торгівлі дозволами на шкідливі викиди ЄС (EU ETS)	22
4.2. Використання потенціалу ринку боргових цінних паперів для боротьби з екологічними та соціальними ризиками.	25
4.3. Роль Сертифікатів відновлюваних джерел енергії (REC Renewable Energy Certificate) у реформуванні енергетичного сектору Німеччини	27
5. Стратегія сталого розвитку України: сучасний стан і перспективи використання досвіду Німеччини в її реалізації.	29
6. ПІДСУМКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	34
7. СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	35

Політика сталого розвитку: досвід Німеччини у вирішенні екологічних і соціальних проблем, перспективи його використання в Україні

За ред. Федосова В.М., д.е.н., проф., завідувача кафедри фінансів ДВНЗ "КНЕУ ім. В. Гетьмана", м. Київ,
Довбішук І., д.е.н., проф. кафедри морського бізнесу і логістики, Університет м. Бремен, Німеччина.

Дана публікація являє собою аналітичний звіт, який розкриває сутність, етапи розвитку та основні інструменти політики сталого розвитку. Основний акцент зроблено на фінансових інструментах боротьби з соціальними та екологічними ризиками, формуванні низьковуглецевої економіки. В роботі висвітлено досвід побудови та реалізації політики сталого розвитку у Німеччини та окреслено перспективи його використання в Україні.

Для підготовки звіту об'єднали зусилля молоді вчені кафедри фінансів ДВНЗ «Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана», експерти ГО «Вільна енергія» та консалтингової компанії BFSE LLC.

ВІЛЬНА ЕНЕРГІЯ

Видання здійснене за підтримки Фонду Конрада Аденауера.

Відповідальність за інформацію, наведену в розділах, несуть автори.

Фото на обкладинці: FreeImages.com/Bob Smith

© Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні, 2015

ФОНД КОНРАДА АДЕНАУЕРА

01021 м. Київ
вул. Шовковична, 10, кв. 4
<http://www.kas.de/ukraine> office.ukraine@kas.de

ПОЛІТИКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ У ВИРІШЕННІ ЕКОЛОГІЧНИХ І СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ, ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Андрій Гонта,

директор консалтингової компанії BFSE LLC (Розділи 4, 5)

Ганна Котіна,

к.е.н., доцент кафедри фінансів ДВНЗ “КНЕУ ім. В. Гетьмана” (пункт 2.3 Розділу 2)

Марина Степура,

к.е.н., доцент кафедри фінансів ДВНЗ “КНЕУ ім. В. Гетьмана” (пункт 3.2 Розділу 3)

Олександр Сущенко,

Голова Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених ДВНЗ “КНЕУ ім. В. Гетьмана”,

к.е.н., доцент кафедри фінансів (Розділ 1, Розділ 6, пункти 2.1, 2.2, 2.4 Розділу 2, пункти 3.1, 3.3 Розділу 3)

Передмова

Проблеми енергетики та екології вже декілька років відіграють ключову роль у роботі Фонду Конрада Аденауера. Влаштовуючи заходи та здійснюючи дослідницьку роботу з цієї тематики, Фонд долучається до політичних і суспільних дискусій щодо нагальних викликів сучасності.

Енергетична та екологічна безпека є важливими складовими соціальної ринкової економіки. Завдяки дотриманню її вимог забезпечуються соціальний баланс і основи життя для сьогоденного та майбутніх поколінь.

Зокрема, Фонд Конрада Аденауера реалізує проекти з таких напрямків, як:

- нова енергетична політика в Німеччині;
- глобальні питання забезпечення ресурсами;
- переговори стосовно збереження клімату;
- політика сталого розвитку.

Крім цього, Фонд реалізує дві регіональні програми з енергетичних питань і захисту клімату, що здійснюються в Латинській Америці та Азії. У Європі виконуються окремі проекти з цих напрямків. В Україні вони проходять у рамках імплементації Угоди про асоціацію між Європейським Союзом і Україною та адаптацією європейських енергетичних і екологічних стандартів у цій державі.

Ми раді можливості представити в цій публікації німецький досвід політики сталого розвитку та сподіваємося, що його окремі аспекти зможуть бути реалізовані і в Україні.

Дякуємо авторам публікації, які вже багато років опікуються зазначеними питаннями, підтримуючи необхідність сталого розвитку в Україні.

Бажаємо приємного читання!

Габріеле Бауманн
Керівник Представництва
Фонду Конрада Аденауера в Україні

Київ, серпень 2015

ABSTRACT

Sustainable Development Policy: experience of Germany in combating environmental and social risks and possible ways to implement it in Ukraine

Andrii Gonta
Hanna Kotina
Marina Stepura
Oleksandr Sushchenko

The main purpose of this paper is to describe the experience of Germany in combating environmental and social risks, offer possible ways to implement this experience in Ukraine.

Government policies pursuing a steady economic growth by all means has led to a rapid increase in consumption of conventional energy resources, greenhouse gases concentration in the atmosphere and, as a consequence, to climate change. All these forced the international community to unite against the depletion of natural resources and to balance the interests of all the participants of economic relations taking into account the needs of different generations.

Since 1972 UN has initiated a series of conferences and Summits with main purpose of developing an effective sustainable development policy at the international and national levels.

During these meetings the concept of sustainable development was at the center of negotiations. Thus, the idea of Hans Carl von Carlowitz (1645-1714) about the need to regulate the consumption of limited natural resources is reflected in a modern concept of sustainable development and sustainable growth.

Germany has shown one of the best performances in achieving the goals of sustainable development. The experience of this country has demonstrated that it is very important to determine the necessary range of tools to ensure sustainable development. From historical point of view environmental taxes were the first financial instruments used by the governments to compensate the costs of combating the pollution and climate change. Nevertheless, these instruments have certain limitations and there is a need to involve other tools to boost sustainable development. Hence, the new idea was developed by Ronald Coase (1910-2013) who offered to introduce the property rights for reduced emission units. This approach allows companies to sell a surplus of emission reduction units on the market and even make a profit.

Carbon or emission trading demonstrated its effectiveness and enabled Germany and other EU-countries to effectively reduce GHG emissions and fight climate change. Also this tool gives a positive signal to investors and provides the necessary conditions for the financial market development. Financial markets immediately responded to the existing needs in financing environmental and social projects by introducing new instruments such as climate green bonds and social impact bonds.

German experience in this area is an important one as the country is actively using fiscal and financial market instruments, preferring the latter and keeping the former only when there is no carbon market for certain sectors.

Germany, being the part of the EU and playing an important role in policy formation for the whole Union, can be the practical example of using the emissions trading scheme in the EU (EU ETS) for Ukraine and provide an opportunity to build up an effective and efficient mechanism for environmental protection and to create the necessary conditions for EU integration.

1. ВСТУП

Сучасні економічні відносини позначені низкою важливих особливостей, що змусили внести суттєві корективи в економічну політику на всіх рівнях економічної системи. Так, посилення проблем економічного, соціального та екологічного характеру призвело до популяризації концепції сталого розвитку як основи сучасної економічної тактики та стратегії.

Бажання будь-якою ціною забезпечити стійкі темпи зростання економіки протягом останніх десятиріч призводило до стрімкого збільшення обсягів споживання традиційних джерел енергії, зростання концентрації парникових газів у атмосфері і, як наслідок, зміни клімату. Все це змусило міжнародну спільноту об'єднатися заради збереження природних ресурсів, забезпечення балансу інтересів усіх учасників економічних відносин і різних поколінь. Так, під егідою ООН, починаючи з 1970 року, періодично скликаються конференції, метою яких є розробка ефективної політики сталого розвитку.

Саме завдяки таким зусиллям концепція сталого розвитку прозвучала з міжнародної трибуни і стала основою для міжнародної та національної політики, а ідея Ганса Карла фон Карловітца (1645-1714 рр.)¹ про необхідність запровадження політики розумного споживання обмежених природних ресурсів знайшла своє відображення у більш глибокій концепції збалансування економічних, соціальних і екологічних інтересів та Цілях розвитку тисячоліття на період 2000-2015 рр.²

Спільні зусилля світової спільноти дозволили сформулювати цілі, необхідні для реалізації політики сталого розвитку. При цьому найбільш суттєвими були визнані цілі боротьби зі зміною клімату, забезпечення доступу до надійних, сталих та новітніх джерел енергії, створення умов для сталого виробництва, споживання ресурсів, товарів і послуг³.

Не менш важливим є визначення необхідного переліку інструментів, що допоможуть у досягненні цілей політики сталого розвитку. Якщо в історичному плані першим інструментом були податки, то наявність спротиву з боку підприємств-забруднювачів спонукала до пошуку компромісу. Такий компроміс було знайдено з використанням ідей Рональда Коуза (1910-2013 рр.)⁴ – надати права власності на ресурси (в даному випадку – на скорочені обсяги шкідливих викидів). Цей підхід дає можливість продавати надлишки таких скорочень на ринку і отримувати прибутки.

Ринок торгівлі дозволами на викиди продемонстрував на практиці свою дієвість і дав можливість країнам, що його запровадили, не тільки ефективно боротися зі зміною клімату, а й надати позитивний сигнал інвесторам – поштовх для розвитку фінансового ринку.

Досвід Німеччини в цій сфері є цікавим і важливим, оскільки країна активно використовує фінансові та фінансові ринкові інструменти, віддаючи перевагу останнім і застосовуючи податки лише у разі, коли ринок для окремих галузей поки що не створено.

Оскільки Німеччина є частиною ЄС і відіграє важливу роль у формуванні його політики, то практика застосування Системи торгівлі викидами ЄС (EU ETS, European Union Emission Trading Scheme) буде важливою для України, оскільки дасть можливість побудувати дієвий та ефективний механізм та створити необхідні умови для інтеграції до ЄС.

¹ Hans Karl von Carlowitz. Sylvicultura oeconomica oder Haußwirthliche Nachricht und Naturmäßige Anweisung zur Wilden Baum-Zucht. - Bey Johann Friedrich Brauns sel. Erben, 1732 - 284 S.

² Офіційна сторінка ООН.[Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://www.un.org/millenniumgoals/news.shtml>

³ Derek Osborn, Amy Cutter and Farooq Ullah. Universal Sustainable Development Goals. Understanding the Transformation Challenge for Development Countries// Report of Study by Stakeholder Forum, May 2015. – P. 6.

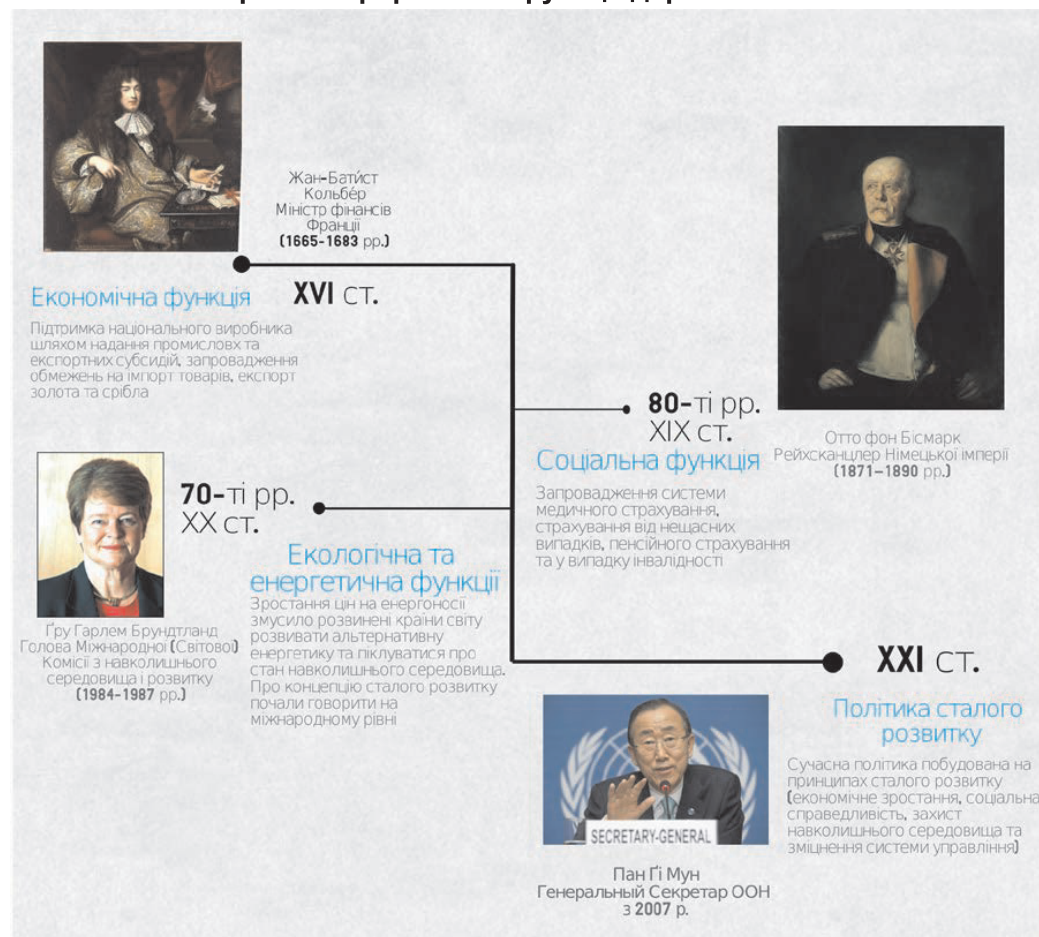
⁴ Coase, Ronald. The Problem of Social Cost // Journal of Law and Economics, v. 3, N1., 1960. – P. 1–44.

2. Концепція сталого розвитку як основа сучасної державної політики економічного та соціального розвитку Німеччини

2.1. Зростання ролі держави в регулюванні економічних відносин

Якщо в часи Ж.-Б. Кольбера (1619-1683 рр.) основною метою державного втручання були підтримка національного виробника та стимулювання експорту, то вже на початку XX сторіччя особливої актуальності набули соціальні проблеми (див. малюнок 1). Політика соціального захисту населення почала впроваджуватись ще наприкінці XIX сторіччя в Новій Зеландії та Німеччині (соціальне страхування), проте сучасного вигляду вона набула з початком Великої депресії. Так, зокрема, у 30-ті рр. XX сторіччя у США з'явилися закони, які закріпили мінімальну погодинну оплату праці та численні соціальні гарантії. Окрім цього, саме в цей час з'являється перший фонд гарантування вкладів фізичних осіб (Federal Deposit Insurance Corporation, FDIC).

Малюнок 1. Історично сформовані функції держави

Примітка. Джерело: побудовано автором

Енергетична криза 70-х років показала наскільки залежними є країни і звичайні громадяни від ціни на природні ресурси та їх доступності. Розвинені країни світу відчули на собі не тільки

нестачу енергетичних ресурсів, а й почали усвідомлювати масштабність негативного впливу традиційних джерел енергії на довкілля. Саме в цей час починається розробка відповідної політики з попередження забруднення повітря та води та стимулювання використання альтернативних джерел енергії (див. досвід Данії у 70-ті роки XX сторіччя).⁵

На сьогоднішній день держава відповідає за широке коло суспільно важливих питань, які без її втручання не можуть бути вирішені з урахуванням інтересів всіх суб'єктів економічних відносин.

2.2. Роль міжнародної спільноти в реалізації концепції сталого розвитку

Першим глобальним форумом, на якому окремі питання сталого розвитку перебували в центрі уваги світової громадськості, була Конференція ООН з питань навколишнього середовища (Стокгольм, Швеція, 1972 рік)⁶ (див. таблицю. 1).

Таблиця 1. Найбільш важливі міжнародні конференції (саміти), присвячені питанням сталого розвитку

	Назва	Місце та час проведення	Основні здобутки
1.	Конференція ООН з питань навколишнього середовища	Стокгольм, Швеція, 1972 рік	27 принципів захисту навколишнього середовища та розвитку (права людини, збереження та доступ до природних ресурсів, економічний розвиток, боротьба із забрудненням навколишнього середовища тощо)
2.	Конференція ООН із навколишнього середовища та розвитку	Ріо-де-Жанейро, Бразилія, 1992 рік	План дій "Agenda 21" (питання боротьби з бідністю, управління ресурсами, посилення ролі окремих соціальних груп, засоби досягнення визначених цілей) Конвенція про біорізноманіття (Convention on Biological Diversity) Конвенція ООН про боротьбу з опустелюванням (United Nations Convention to Combat Desertification) Рамкова Конвенція ООН зі змін клімату (United Nations Framework Convention on Climate Change) Київський протокол до Рамкової Конвенції ООН зі зміни клімату (1997)
3.	Саміт Тисячоліття ООН	Нью-Йорк, США, 2000 рік	Розроблено Цілі розвитку тисячоліття (скоротити бідність, забезпечити доступ до освіти, гендерну рівність, покращити стан жінок у суспільстві, скоротити смертність серед немовлят та дітей віком до п'яти років, боротьба із хворобами, питання сталості навколишнього середовища, глобальна співпраця для розвитку)

⁵ IRENA-GWEC:30 years of policies for wind energy. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: https://www.irena.org/DocumentDownloads/Publications/IRENA_GWEC_WindReport_Denmark.pdf

⁶ The History of Sustainable Development in the United Nations. [Електронний ресурс]. - Електронний режим доступу: <http://www.uncsd2012.org/history.html>

4.	Конференція ООН зі сталого розвитку, RIO+20	Ріо-де-Жанейро, Бразилія, 2012 рік	Цілі сталого розвитку (SDG, Sustainable Development Goals) (наголос на боротьбі з бідністю, освіті, розвитку енергії з відновлюваних джерел, боротьбі зі змінами клімату тощо)
5.	Саміт ООН з питань розвитку після 2015 року (Post-2015)	Нью-Йорк, США, 2015 рік	Звіт про виконання Цілей розвитку тисячоліття; розробка нового Плану дій на період з 2015 року

Примітка. Джерело: побудовано автором

За підсумками конференції було ухвалено багато важливих рішень, які дозволили започаткувати Програму ООН з навколишнього середовища (United Nations Environment Programme, UNEP) та цілу низку агенцій із захисту навколишнього середовища на національному рівні. Рекомендації даної конференції стали відправним пунктом для розробки у 1980 році Міжнародним союзом охорони природи (International Union for the Conservation of Nature) Всесвітньої стратегії охорони природи (World Conservation Strategy) у співпраці між Всесвітнім фондом дикої природи (World Wildlife Fund) та Програми ООН з навколишнього середовища (UNEP). Метою такого альянсу було сприяння сталому розвитку шляхом визначення пріоритетних цілей захисту навколишнього середовища⁷.

Починаючи з 1983 року, під егідою ООН розпочала свою роботу Міжнародна Комісія з навколишнього середовища і розвитку, на чолі якої стояла Гру Гарлем Брундтланд (Міністр навколишнього середовища, прем'єр-міністр Норвегії, згодом Генеральний секретар ООН). Ця комісія у 1987 році видала звіт "Наше спільне майбутнє" (Our Common Future). Саме в цьому документі міститься найбільш широко вживане визначення терміну "сталий розвиток". Так, згідно з визначенням, яке міститься у звіті комісії, сталий розвиток – це такий розвиток суспільства, який задовольняє потреби теперішніх поколінь, не ставлячи під загрозу здатність прийдешніх поколінь задовольняти свої власні потреби⁸.

У зв'язку з цим особливої ваги набула концепція сталого розвитку, яка в сучасній інтерпретації виникла внаслідок посилення загрози нашому повсякденному життю, обмеженості наявних ресурсів і необхідності забезпечення сталих темпів економічного зростання.

Ця концепція фактично увібрала в себе всі найбільш важливі історично сформовані функції держави (економічну, соціальну та екологічну) (див. малюнок 1). Вирішальним кроком на етапі становлення політики сталого розвитку можна вважати схвалення концепції сталого розвитку на рівні ООН (Конференція в м. Ріо-де-Жанейро, Бразилія, 1992 рік). Саме під час цієї конференції в рамках документу "Agenda 21", викладеному на 180 сторінках, окреслювалися першочергові кроки задля забезпечення сталого розвитку (див. таблицю 1).

⁷ Drexhage John, Murphy Deborah. Sustainable Development: From Brundtland

to Rio 2012 // J. Drexhage, D. Murphy / Background Paper. – New York: United Nations, 2010. – P. 8.

⁸ World Commission on Environment and Development (1987). Our Common Future. Oxford: Oxford University Press. p. 45.

2.3. Сутність та цілі реалізації політики сталого розвитку

Політику сталого розвитку можна визначити як сукупність дій та заходів, інструментів та важелів впливу, дія яких спрямована на досягання цілей сталого розвитку. Саме завдяки спільній роботі різних країн світу вдалося розробити не тільки спільне бачення самої політики, а й визначити її цілі, узгодити інструменти їх досягнення.

Вагомою подією, яка дала можливість сформулювати цілі політики сталого розвитку для людства, був Саміт Тисячоліття ООН, який відбувся у вересні 2000 року в Нью-Йорку (США). Загалом було визначено 8 найбільш важливих цілей, з точки зору розвитку людства і забезпечення умов для сталого розвитку (див. таблицю 1).

Наступним суттєвим кроком на шляху до сталого розвитку людства була Конференція ООН із сталого розвитку, RIO+20, яка відбулася в Ріо-де-Жанейро у 2012 році (Бразилія). Учасники конференції розпочали роботу над визначенням цілей сталого розвитку (Sustainable Development Goals). Загалом їх було сформульовано 17 (див. таблицю 2).

Таблиця 2

Топ-5 цілей сталого розвитку в залежності від їх важливості для розвинених країн (максимальне значення - 8)

Ціль	Загальна оцінка цілі
Ціль 13. Протидія зміні клімату	7,1
Ціль 7. Доступ до стабільних, надійних та новітніх джерел енергії для всіх	6,4
Ціль 12. Забезпечення умов для сталого споживання та виробництва	6,3
Ціль 14. Стале споживання ресурсів океанів, морів для сталого розвитку	4,4
Ціль 10. Зменшення нерівності в межах країн та серед них	3,6

Примітка. Джерело: Osborn D., Cutter A. And Ullah F. Universal Sustainable Development Goals. Understanding for Developed Countries/ Report of a Study by Stakeholders Forum// May 2015. - P. 6.

Занепокоєність викликами та проблемами сьогодення спостерігається не тільки з боку ООН, а й представників економічних організацій. Так, відповідно до звіту Світового економічного форуму “Глобальні ризики 2015” найбільшу ймовірність мають ризики, пов’язані з міждержавними конфліктами та екстремальними погодними умовами на планеті (див. таблицю 3).

Окрім міжнародного рівня, концепція сталого розвитку знайшла своє відображення в стратегічних документах та відповідній політиці на регіональному та національному рівнях. Так, в межах ЄС було розроблено та затверджено стратегію розвитку “Європа-2020”⁹, метою якої і є створення умов для сталого розвитку всіх країн-членів.

В основі стратегії ЄС «Європа-2020» лежить необхідність створення умов для “розумного”, сталого та інклюзивного зростання. Зокрема, згідно із цією стратегією передбачається скорочення відсотка осіб, які достроково припинили шкільне навчання (з поточних 15 % до 10 %), а також збільшення відсотка населення у віковій групі між 30 та 34 роками, яке отримало вищу освіту (з 31% до принаймні 40 %), інвестувати 3 % ВВП у науково-дослідницькі та дослідно-конструкторські роботи.

⁹ Європа 2020. Стратегія розумного, сталого та інклюзивного зростання. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET_EN_BARROSO_007-Europe_2020-EN_version.pdf

Таблиця 3. П'ять глобальних ризиків за ступенем впливу та ймовірністю настання у 2015 році.

	За ймовірністю настання	За ступенем впливу
1 місце	Міждержавні конфлікти з регіональними наслідками	Кризи постачання води
2 місце	Екстремальні погодні умови	Швидке та масове розповсюдження інфекційних захворювань
3 місце	Недоліки національного управління	Зброя масового ураження
4 місце	Державний колапс або криза	Міждержавні конфлікти з регіональними наслідками
5 місце	Високий рівень структурного безробіття або неповна зайнятість	Неспроможність адаптуватися до змін клімату

Примітка. Джерело: побудовано автором на основі даних Global Risks 2015. 10th Edition. – Geneva: World Economic Forum, 2015. – P. 14.

Стале зростання передбачає досягнення кліматичних цілей та цілей енергозабезпечення “20-20-20” (скорочення викидів парникових газів не менш ніж на 20 %, збільшення питомої ваги відновних джерел енергії в кінцевому енергоспоживанні до 20 % та підвищення енергоефективності на 20 %) порівняно з відповідними показниками 1990 р.

Інклюзивне зростання пов'язане із необхідністю збільшити відсоток працевлаштованого населення до 75 %; скоротити кількість тих, хто існує на межі бідності, принаймні на 20 мільйонів.

З метою досягнення поставлених цілей стратегія передбачає запровадження семи ініціатив (Flagship Initiatives). Три ініціативи спрямовані на сприяння розумному зростанню (Digital Agenda for Europe, Innovation Union та Youth on the move), дві – на забезпечення сталого зростання (Resource efficient Europe, An industrial policy for the globalization era) та ще дві – на інклюзивне зростання (An Agenda for new skills and jobs, European platform against poverty)¹⁰.

Провідну політичну та економічну роль в ЄС відіграє Німеччина, що стояла у витоків створення Європейського співтовариства вугілля та сталі, Європейського економічного співтовариства та залишається і надалі локомотивом євроінтеграційних процесів.

Сьогодні економічна та фінансові системи Німеччини розвиваються відповідно до визначених на рівні ЄС орієнтирів. Саме тому основні цілі німецької економічної політики – так званий «Магічний шестикутник» - полягають у наступному: повна зайнятість, стабільність грошової одиниці, збалансованість платіжного балансу, економічне зростання, справедливий розподіл доходів та майна у суспільстві, збереження навколишнього середовища¹¹.

Оскільки Німеччина є федеративною державою, то політика сприяння економічному розвитку реалізується на декількох рівнях: федеральному та рівні земель і громад. На федеральному рівні серед пріоритетних завдань визначено необхідність створення рамкових

¹⁰ Офіційний сайт Європейської Комісії. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/flagship-initiatives/index_en.htm

¹¹ Kevenhörster P. Politikwissenschaft: Band 2: Ergebnisse und Wirkungen der Politik / Paul Kevenhörster. – Springer Verlag, 2014. – S. 162.

умов, механізмів вирівнювання і спільного фінансування, а також розвиток соціальної політики. Пріоритетами розвитку земель і громад визначено: сприяння розвитку місцевої і регіональної інфраструктури, людського капіталу, освіти.

З метою операціоналізації місії на національному та місцевому рівнях розроблено відповідні індикатори, які дозволяють описати поточну ситуацію і оцінити ступінь досягнення поставлених цілей розвитку¹².

Відповідно до Національної стратегії Німеччини, сталий розвиток є одним з провідних принципів політики Федерального уряду Німеччини. Німеччина дотримується даного принципу як цілі і критерію діяльності уряду на національному, європейському та міжнародному рівні в будь-якій політичній сфері. Вихідними позиціями сталого розвитку є чотири принципи:

- рівноправність поколінь;
- якість життя;
- соціальна згуртованість;
- міжнародна відповідальність.

Економічна продуктивність, охорона навколишнього середовища та соціальна відповідальність повинні взаємодіяти так, щоб прийняті рішення в глобальному масштабі були надійними і стійкими у всіх трьох напрямках. Наразі перед державою стоять чотири вектори реалізації завдань збалансованого і сталого розвитку Німеччини:

- досягнення фіскальної стійкості;
- провадження сталої господарської діяльності;
- заходи у сфері клімату і енергетики;
- забезпечення сталості водної політики.

Саме концепція сталого розвитку знаходиться в центрі міжнародної, регіональної та національної політики економічного розвитку. При цьому вона дозволяє врахувати економічні, соціальні та екологічні проблеми, створити умови для задоволення інтересів теперішніх та майбутніх поколінь.

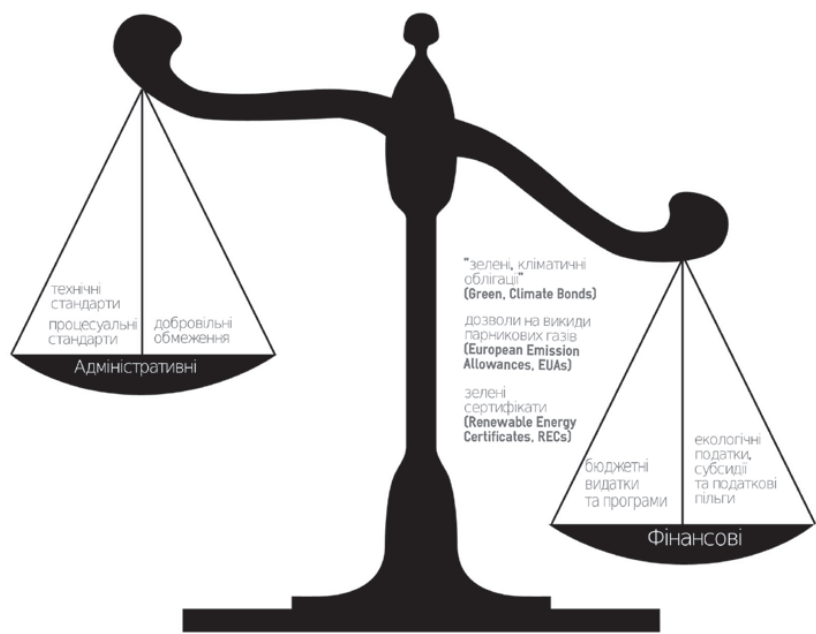
2.4. Інструменти, необхідні для реалізації цілей політики сталого розвитку

Досягнення поставлених цілей вимагає запровадження дієвих інструментів та важелів впливу. Німеччина є прикладом країни, в якій інструментарій політики сталого розвитку є доволі широким, а його використання дозволяє країні випереджати визначені на рівні ЄС та країни цілі політики сталого розвитку¹³ (див. малюнок. 2).

¹² Gehrlein U. Nachhaltigkeitsindikatoren zur Steuerung kommunaler Entwicklung / Uhlrich Gehrlein. – Springer Verlag, 2004. – S. 322.

¹³ Офіційна сторінка Федерального уряду Німеччини. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Artikel/2015/03/2015-03-25-strategischer-sozialbericht-kabinett.html>

Малюнок 2. Фінансові (фіскальні, ринкові) та адміністративні інструменти досягнення цілей сталого розвитку.

Примітка. Джерело: побудовано автором

Адміністративні інструменти дають можливість визначити межі та умови для виробничих процесів, встановлюють необхідні характеристики для товарів та послуг, що надаються. Яскравим інтегральним прикладом таких обмежень є стандартизація будівництва житлових будинків в Німеччині, де існує спеціальний стандарт, який охоплює всі аспекти, починаючи від вибору будівельних матеріалів і закінчуючи процесом експлуатації готової будівлі (див. таблицю. 4).

Таблиця 4. Сертифікації будівель за системою DGNB (Deutsche Gesellschaft für Nachhaltiges Bauen)

Назва критерію	Характеристика
1. Якість навколишнього середовища	<ul style="list-style-type: none"> - викиди парникових газів; - вплив на місцевість; - використання екологічних матеріалів; - споживання води та обсяги відходів; - використання землі.

2. Економічна якість	<ul style="list-style-type: none"> - вартість утримання будівлі - гнучкість та адаптивність; - комерційна привабливість.
3. Соціокультурна та функціональна якість	<ul style="list-style-type: none"> - термальний комфорт; - якість повітря в приміщенні; - доступ до приміщення; - інше.
4. Технічна якість	<ul style="list-style-type: none"> - пожежна безпека; - звукоізоляція; - прибирання та утримання будівлі; - інше.
5. Процесуальна якість	<ul style="list-style-type: none"> - наявність погодженого проекту; - інтегрований дизайн; - вплив будівництва на навколишнє середовище; - інше.
6. Якість розташування	<ul style="list-style-type: none"> - локальне середовище; - суспільний імідж та соціальні умови; - доступ до транспорту; - доступ до магазинів, спортивних клубів, закладів з надання освітніх, медичних та адміністративних послуг.

Примітка. Джерело: побудовано автором на основі даних

Офіційний сайт Німецького товариства зі сталого будівництва. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://www.dgnb-system.de/en/system/criteria/core14/>

Проте наявність лише імперативних обмежень не дає можливості досягати визначених цілей політики сталого розвитку необхідними темпами. Саме тому поряд з адміністративними використовується широкий спектр фінансових (фіскальних та ринкових) інструментів.

3. Фіскальні інструменти сприяння сталому розвитку в Німеччині

3.1. Податки як важливий інструмент боротьби з негативними екстерналіями

Існування фінансових інструментів пов'язане з необхідністю "інтерналізації витрат", які є наслідком негативного впливу діяльності одних суб'єктів на добробут інших (негативні соціальні екстерналії) або на стан навколишнього природного середовища (негативні екологічні екстерналії). Податки стали першим в історичному плані фінансовим інструментом, призначенням якого була компенсація таких витрат.

Необхідність забезпечення справедливості у розподілі доходів в державі та врахуванні соціальної нерівності між громадянами в Німеччині (негативні соціальні екстерналії) можна побачити на прикладі податку на доходи фізичних осіб. Так, ставка податку залежить не тільки від розміру отримуваного доходу, а й від сімейного та соціального статусу платника податку (див. таблицю 5).

Таблиця 5. Особливості оподаткування доходів фізичних осіб в Німеччині у 2010-2015 рр.

Ставка податку	2010-2012	2013	2014/2015
Неоподатковуваний мінімум Одинак: Одружений:	8 004 євро 16 009 євро	8 130 євро 16 260 євро	8 354 євро 16 708 євро
Початкова ставка	14% (від 8 005 євро)	14% (від 8 131 євро)	14% (від 8 355 євро)
Максимальна ставка Одинак: Одружений:	42% (від 52 822 євро) (від 105 764 євро)	42% (від 52 822 євро) (від 105 764 євро)	42% (від 52 822 євро) (від 105 764 євро)
Максимальна ставка Одинак: Одружений:	45% (від 250 731 євро) (від 501 461 євро)	45% (від 250 731 євро) (від 501 461 євро)	45% (від 250 731 євро) (від 501 461 євро)
Обов'язкове подання податкової декларації, починаючи від Одинак: Одружений:	8 004 'євро 16009 євро	8 130 'євро 16 260 євро	8 354 євро 16 708 євро

Примітка. Джерело: Einkommensteuer Berechnung, Steuertarif 2015. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://www.imacc.de/steuer/einkommensteuer/index.html>

Іншим важливим проявом негативного впливу діяльності людини є погіршення стану навколишнього середовища (негативні екологічні екстерналії). Дія екологічного податку спрямована насамперед на компенсацію збитків, які спричиняє діяльність виробників на навколишнє середовище. А. Пігу (1877-1959 рр.) у своїй роботі під назвою «Політична економія добробуту» запропонував запровадити податок, який би був рівний граничній (маржинальній) оцінці збитку, який заподіяв окремий суб'єкт для навколишнього середовища. Запровадження механізму компенсації витрат приводить до зростання ціни реалізації продукції і, як наслідок, до скорочення обсягів виробництва до оптимального рівня.

Цілями бюджетного плану¹⁴ відповідно до Стратегії 2020 визначено скорочення викидів парникових газів принаймні на 40 % до 2020 року порівняно з ситуацією 1990 року і на 80-95 % до 2050 року, а також збільшення частки відновлюваних джерел енергії до 18 % від валового кінцевого споживання енергії до 2020 року, до 60 % до 2050 року і принаймні до 80 % у сфері електроенергетики. А тому екологічні податки, запроваджені в Німеччині (податки на електроенергію, на викиди парникових газів, шкідливих речовин, плата за користування ресурсами) є ефективним інструментом політики захисту навколишнього середовища. Вони також є одним із головних важелів генерування приватного фінансування різних сфер економічної діяльності. Досвід показує, що фіскальні інструменти допомогли збільшити зелені інвестиції (наприклад, у реконструкцію будівель)¹⁵. Окрім цього, екологічні податки дають можливість посилити фінансову спроможність держави.

Таблиця 6. Екологічне оподаткування в Німеччині (станом на початок 2015 р.)

Податки	Характеристика
Податок на авіаційні перевезення ¹⁶	Розмір податку коливається від 7,50 євро до 42,18 за одного пасажирів в залежності від відстані)
Транспортний податок ¹⁷	Легкові автомобілі оподатковуються за ставками, що коливаються від 6,75 до 37,58 євро за 100 кубічних см об'єму двигуна
Податок на ядерне паливо ¹⁸	Ставка податку становить 145 євро за один грам плутонію 239
Податок на електроенергію ¹⁹	Стягується при споживанні електроенергії, ставка – 20,50 євроценти за МВт/год.
Енергетичний податок ²⁰	Наприклад, плата за використання вугілля з метою опалення становить 0,33 євро за 1 ГДж

Примітка. Джерело: побудовано автором

На сьогоднішній день в Німеччині пряме та непряме екологічне оподаткування існує у вигляді наступних податків: податок на авіаційні перевезення, податок на ядерне паливо, податок на електроенергію, енергетичний податок. Дані податки запроваджено з метою обмежити

¹⁴ German draft budgetary plan 2015 according to Regulation (EU) No 473/2013 October 2014. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/dbp/2014/2014-10-10_de_dbp_en.pdf

¹⁵ Schlegelmilch Kai. Energie versteuern, aber richtig// Die Zeit, 13. August 2012. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://www.zeit.de/wirtschaft/2012-08/oekosteuer>

¹⁶ Luftverkehrsteuergesetz (LuftVStG). [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/luftvstg/BJNR188510010.html>

¹⁷ Kraftfahrzeugsteuergesetz. Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/kraftstg/BJNR005090927.html>

¹⁸ Kernbrennstoffsteuergesetz (KernbrStG). Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/kernbrstg/BJNR180400010.html>

¹⁹ Stromsteuergesetz (StromStG). [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/stromstg/BJNR037810999.html>

²⁰ Energiesteuergesetz (EnergieStG). [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/energiestg/BJNR153410006.html>

негативний вплив від використання конвенційних джерел енергії на стан навколишнього середовища, клімату, сприяти збереженню обмежених природних ресурсів (див. таблицю 6).

Так, в Німеччині за 2014 рік було акумульовано екологічних податків на суму майже 50 млрд. євро, що становить практично 20% від загального обсягу податкових надходжень федерального бюджету держави²¹.

Здорове довкілля та бережливе поводження з природними ресурсами є передумовою для тривалого та стабільного економічного, соціального розвитку. В рамках своєї екологічної політики Німеччина вживає заходи, що орієнтуються на екологічну модернізацію та сталий розвиток. Саме тому, навіть з огляду на політику поступового переходу до використання ринкових фінансових інструментів у боротьбі зі зміною клімату, уряд країни не відмовляється повністю від використання податків з метою обмеження антропогенного впливу на навколишнє середовище та формування ресурсів бюджету держави, необхідних для підтримки “зелених проектів”.

3.2. Використання фінансової допомоги з бюджету та субсидій з метою досягнення цілей сталого розвитку

Боротьба зі зміною клімату, виробництво енергії з альтернативних джерел, енерго- та ресурсоефективність, чисте повітря, охорона природи – це лише деякі напрямки, за якими здійснюється робота уряду Німеччини. В 2014 р. велика частина видатків у галузі екологічної політики розподілялося на Федеральним міністерством довкілля, а саме – 1,8 млрд. євро. Міністерство планує надати 791,8 млн. євро на дослідницькі проекти в галузі відновлюваної енергетики протягом періоду з 2013 по 2017 рр. Для стимулювання енергоефективності в 2013 – 2017 рр. надаються кошти в обсязі 149, 5 млн. євро.

Важливим аспектом забезпечення розвитку майбутніх поколінь є державна підтримка розвитку освіти та наукових досліджень на всіх рівнях. З 2010 до 2014 рр. держава в рамках так званої «ланцюжкової» освітньої ініціативи надала приблизно 360 млн. євро на професійну освіту та інші напрямки освіти²². Поруч із створенням додаткових місць для навчання федеральний уряд зробив серйозний внесок у розвиток освітніх структур (транскордонне співробітництво в галузі освіти, дуальна освіта, апробація нових підходів у рамках закону про професійну освіту). В цілому, відповідно до Національної стратегії 2020 в Німеччині до 2015 року видатки бюджету на освіту та наукові дослідження мають становити не менше 10% ВВП.

Ще одним важливим фінансовим інструментом сприяння сталому розвитку в Німеччині є субсидування економіки. Останнім часом політика субсидування урядом Німеччини перебувала передусім під впливом рішення, ухваленого у зв'язку із трансформацією енергетичної системи Німеччини. У ньому йдеться про забезпечення надійності та економічної життєздатності енергопостачання з точки зору як боротьби зі зміною клімату, так і впливу на навколишнє середовище без негативного впливу на конкурентоспроможність німецької економіки. Федеральний уряд проводить диференційовану політику субсидування, враховуючи обраний Німеччиною курс на сталий розвиток та пріоритети, пов'язані із реалізацією вищезазначеного рішення.

²¹ Офіційна сторінка Федерального міністерства фінансів Німеччини. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://www.bundeshaushalt-info.de/startseite/#/2013/soll/einnahmen/gruppe/0.html>

²² Bildungskette. Abschluss schaffen, Anschluss finden, Fachkräfte sichern. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: http://www.bmbf.de/pub/flyer_bildungsketten.pdf

Таблиця 7. Тридцять основних напрямків федеральної фінансової допомоги та видів податкових пільг (2014 рік)

☐ Знижена ставка ПДВ на культурні та споріднені послуги
☐ Податкові пільги для підприємств, що найсильніше постраждали від податкового навантаження
☐ Знижки при сплаті енергетичного податку для виробників електроенергії
☐ Зниження ставки податку на ремонтні роботи
☐ Субсидування приватних пенсій
☐ Знижена ставка податку на громадський транспорт
☐ Податкові пільги для підприємств на електроенергію (споживання більше 50 МВт для господарської діяльності)
☐ Знижена ставка енергетичного податку на конкретні процеси
☐ Пільги на авіаційне паливо класу G, с/г дизельне паливо
☐ Податкові пільги для виробників мінеральних олів
☐ Часткові знижки при сплаті енергетичного податку для комбінованої, звичайної та теплової електроенергії
☐ Інвестиційні субсидії для придбання обладнання
☐ Амортизаційні заходи для малого та середнього бізнесу
☐ Субсидії на продаж німецького вугілля для виробництва електроенергії і компенсації наслідків коригування потужностей
☐ Субсидії KfW (Кредитної установи з відбудови) на енергозберігаючі заходи для ремонту будівель
☐ Субсидія для окремих заходів щодо розвитку використання відновлюваних джерел енергії
☐ Спільна цільова субсидія «Удосконалення аграрних структур і прибережний захист»
☐ Спільна цільова субсидія «Удосконалення регіональних економічних структур»
☐ Центральна програма інновацій для малого та середнього бізнесу
☐ Компенсація ціни на електроенергію
☐ Субсидії міського розвитку
☐ Фінансування енергоефективності
☐ Субсидії для страхування с/г аварій
☐ Регулювання заробітку для шахтарів
☐ Підтримка малого та середнього бізнесу, фрілансерів і професійного навчання
☐ Субсидія для комбінованих транспортних терміналів
☐ Надання субсидії на відсотки в рамках програм допомоги ERP (the European Recovery Programme)
☐ Фінансові внески для морського транспорту
☐ Венчурні капітальні інвестиційні гранти

Примітка. Джерело: 24. Subventionsbericht Bericht der Bundesregierung über die Entwicklung der Finanzhilfen des Bundes und der Steuervergünstigungen für die Jahre 2011 bis 2014. – [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу:

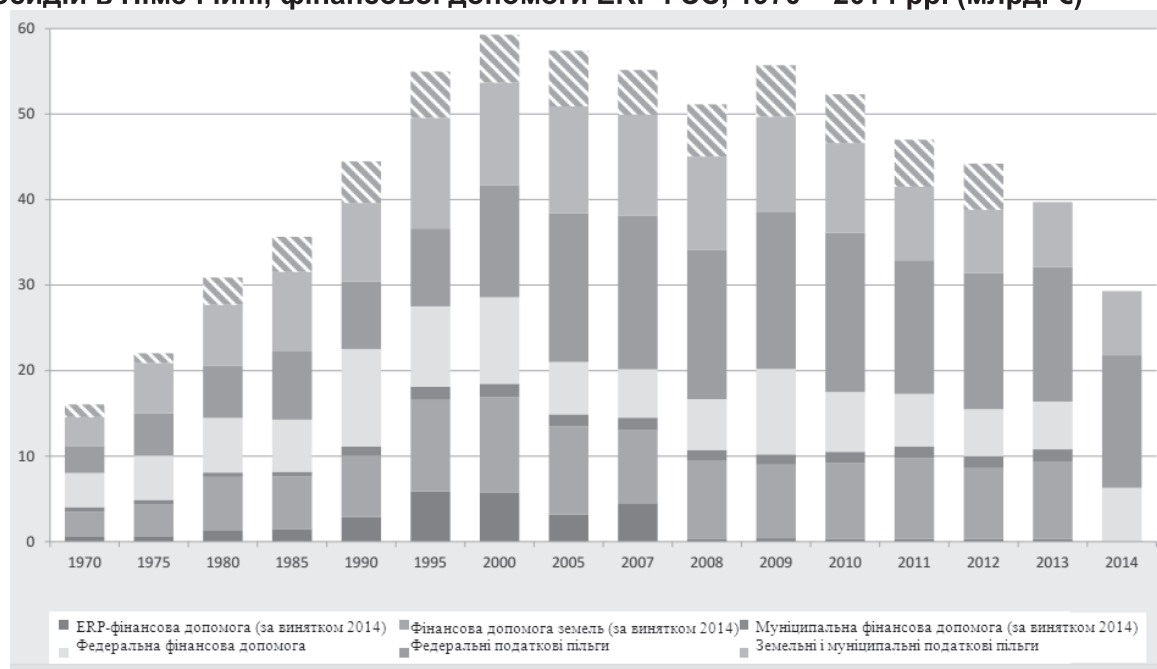
https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Standardartikel/Themen/Oeffentliche_Finzen/Subventionspolitik/2013_08_13_24-subventionsbericht-der-bundesregierung-anlage.pdf?__blob=publicationFile&v=5

Саме тому в 2013-2015 роках німецький уряд скоротив певні субсидії (що стосуються сфер продуктів харчування, сільського господарство та захисту прав споживачів, субсидії на технології та інновації, регіональні структурні заходи, транспорт, заощадження та стимулювання інвестицій), в той же час тимчасово збільшив або запровадив нові форми фінансової допомоги для підприємств і споживачів енергетичного сектору.

Останні заходи державної підтримки спрямовані на прискорення реалізації Програми трансформації енергетичної системи Німеччини (Energiewende) та спрямовані на збереження і зміцнення конкурентоспроможності енергоємного бізнесу. В 2014 році було 62 програми федеральної фінансової допомоги, з яких 30 є найбільш суттєвими за обсягом (93 % від усіх витрат) (див. таблицю 7).

Хочеться також зазначити, що загальний обсяг бюджетних витрат в досліджуваному періоді порівняно із попередніми роками (включно з докризовими²³) зменшився. Ця тенденція означає, що політика субсидування не тільки не суперечить, а й позитивно впливає на податково-бюджетну консолідацію, одночасно забезпечуючи захист навколишнього середовища та підвищення конкурентоспроможності німецької економіки (див. малюнок 3).

Малюнок 3. Динаміка загального обсягу федеральних, муніципальних та земельних субсидій в Німеччині, фінансової допомоги ERP і ЄС, 1970 – 2014 рр. (млрд. €)

Примітка. Джерело: дані 24. Subventionsbericht Bericht der Bundesregierung über die Entwicklung der Finanzhilfen des Bundes und der Steuervergünstigungen für die Jahre 2011 bis 2014. – [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Standardartikel/Themen/Oeffentliche_Finanzen/Subventionspolitik/2013_08_13_24-subventionsbericht-der-bundesregierung-anlage.pdf?__blob=publicationFile&v=5

²³ 24 Subventionsbericht Bericht der Bundesregierung über die Entwicklung der Finanzhilfen des Bundes und der Steuervergünstigungen für die Jahre 2011 bis 2014. – [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Standardartikel/Themen/Oeffentliche_Finanzen/Subventionspolitik/2013_08_13_24-subventionsbericht-der-bundesregierung-anlage.pdf?__blob=publicationFile&v=5

Отже, наявність суттєвої фінансової підтримки з бюджету дозволяє Німеччині стимулювати необхідну кількість проектів з метою розвитку низьковуглецевої економіки та сприяти реалізації цілей стратегії сталого розвитку країни.

3.3. Державне цільове фінансування проектів сталого розвитку

Діяльність Федерального уряду Німеччини з цільового фінансування проектів зі сталого розвитку сконцентрована на міжнародному та національному рівнях. На міжнародному рівні у 2008 році Федеральним міністерством навколишнього середовища, охорони природи, будівництва та безпеки ядерних реакторів Німеччини (BMUB) було започатковано Міжнародну ініціативу захисту клімату (Internationale Klimaschutzinitiative, IKI), метою якої є фінансування проектів, що пов'язані з боротьбою зі зміною клімату та збереженням біорізноманіття в країнах, що розвиваються. Джерелом фінансування даної ініціативи протягом перших п'яти років її реалізації були надходження від продажу з аукціонів дозволів на викиди в рамках Системи торгівлі дозволами на викиди ЄС (EU ETS). Проте вже сьогодні фінансовою основою є бюджет BMUB.

Визначено такі основні напрямки фінансування в рамках IKI:

- скорочення викидів парникових газів;
- боротьба із змінами клімату;
- збереження природних поглиначів двоокису вуглецю
- збереження біорізноманіття.

За період 2008-2014 рр. в рамках даної ініціативи було профінансовано проекти на загальну суму 1,65 млрд. євро. Більше 50 % фінансування було спрямовано на скорочення викидів парникових газів (див. таблицю 8).

Таблиця 8. Структура фінансування проектів в рамках Міжнародної кліматичної ініціативи (IKI), млн. євро, %.

Напрямок фінансування	Сума, млн. євро	Частка, %
Скорочення викидів парникових газів	867	52
Боротьба із зміною клімату	273	16
Збереження природних поглиначів двоокису вуглецю	292	18
Збереження біорізноманіття	224	14

Примітка. Джерело: Protecting the Climate, Conserving Biodiversity. The Federal Environmental Ministry's. International Climate Initiative. – Berlin: Federal Ministry for the Environmental, Nature Conservation, Building and Nuclear Safety, 2015. – P. 2.

Фінансування проектів в рамках іншої ініціативи зосереджено на наступних напрямках:

- комунальні проекти;
- індивідуальні інноваційні проекти;
- промислові системи кондиціонування;

- міні-когенераційні установки;
- гібридні автобуси.

Дані проекти передбачені для реалізації на підприємствах, в громадах на місцях, освітніх установах. Завдяки реалізації даної ініціативи до 2013 року вдалося профінансувати 19 000 проектів на суму 421 млн. євро. Реалізація цих проектів дозволить досягти визначених Німеччиною цілей із скорочення викидів парникових газів до 2020 року на 40 % і на 80-95 % до 2050 р. у порівнянні з відповідним рівнем 1990 року.

Крім того, запроваджена ініціатива стимулює залучення приватних інвестицій. Так, в період 2008-2013 рр. було залучено майже 1 млрд. євро приватних інвестицій в проекти із забезпечення громад електроенергією, промислових систем кондиціонування та міні-когенераційних установок (див. таблицю. 9).

Таблиця 9. Структура фінансування проектів в рамках Національної ініціативи захисту клімату (NKI), млн. євро.

Напрямок фінансування	Ресурси NKI, млн. євро	Приватні інвестиції, млн. євро
Комунальні проекти	173,0	450,6
Промислові системи кондиціонування	65,6	303,5
Міні-когенераційні установки	41,8	271,7

Примітка. *Джерело:* побудовано автором на основі даних Федерального міністерства навколишнього середовища, охорони природи, будівництва та безпеки ядерних реакторів Німеччини (BMUB)

Реалізація такої ініціативи дає можливість суттєво скоротити викиди парникових газів, ефективно протидіяти зміні клімату та сприяти економії бюджетних коштів завдяки залученню ресурсів приватних інвесторів.

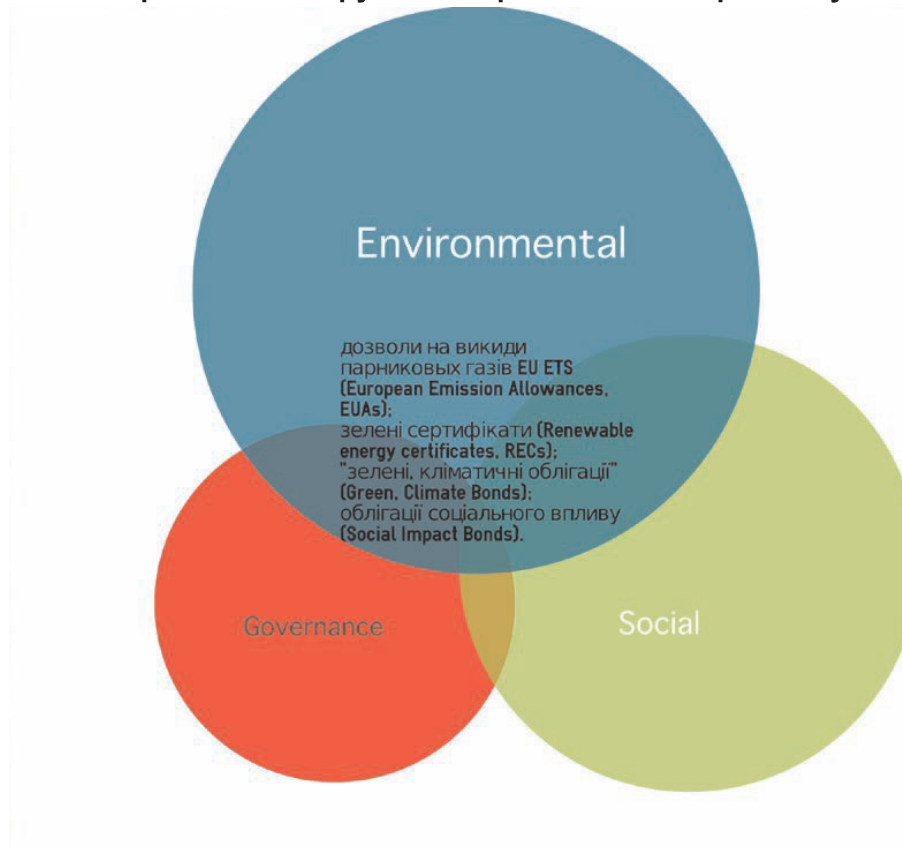
4. Ринкові фінансові інструменти стратегії сталого розвитку Німеччини.

4.1. Роль Німеччини у реалізації Системи торгівлі дозволами на викиди ЄС (EU ETS)

Реалізація стратегії сталого розвитку та скорочення викидів парникових газів неможливі лише за умов використання фінансових інструментів, які несуть елемент примусу. Розроблена Рональдом Коузом (1910-2013 рр.) ідея надання підприємствам-забруднювачам права власності на викиди стала основою для впровадження ринкових інструментів та механізму для формування ініціативи у підприємств-забруднювачів реалізовувати проекти із скорочення викидів за найменших витрат (див. малюнок 4).

Німецький уряд дійшов розуміння ефективності ринкових інструментів у боротьбі зі зміною клімату. На думку профільного міністерства Німеччини, саме СТВ змушує враховувати викиди у фінансовій звітності компанії і шукати найбільш ефективні шляхи їх мінімізації²⁴.

Малюнок 4. Ринкові фінансові інструменти стратегії сталого розвитку

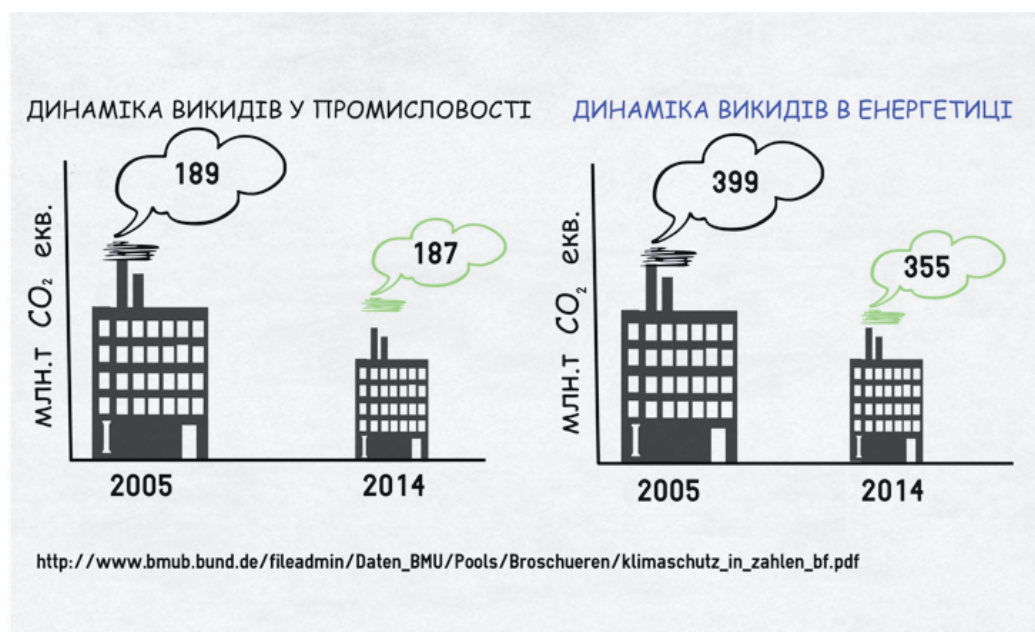
Примітка. Джерело: побудовано автором

²⁴ Офіційний сайт федерального міністерства навколишнього середовища, охорони природи, будівництва та безпеки ядерних реакторів (BMUB). [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://www.bmub.bund.de>

Сьогодні Німеччина на власному прикладі демонструє всьому світу, що саме необхідно зробити з метою реалізації стратегії сталого розвитку (розділ “Рівні умови для поколінь”)²⁵:

- збільшити частку відновлюваної енергетики в структурі первинного споживання до 4,2% та до 12,5% у структурі валового споживання електроенергії до 2020 року;
- підвищити вдвічі рівень енергоефективності та ефективності використання сировинних ресурсів до 2020 року (у порівнянні з відповідним рівнем 1990 року);
- скорочення викидів двоокису вуглецю на 40% до 2020 року (у порівнянні з відповідним рівнем 1990 року).

Малюнок 5. Динаміка викидів парникових газів в енергетичному та промисловому секторах Німеччини.

Примітка. Джерело: побудовано автором

Одним із ключових інструментів, який використовує країна у боротьбі з викидами парникових газів, є Система торгівлі викидами Європейського Союзу (EU ETS або СТВ ЄС). Система торгівлі викидами використовується в багатьох країнах світу на різних стадіях її реалізації, функціонує за принципом “CAP and TRADE” (обмежуй та продавай). Уряд країни або уповноважений орган встановлює обмеження на викиди (CAP), потім компанії отримують певну кількість безкоштовних дозволів, які і дають право на викиди парникових газів в результаті їх діяльності. Якщо компанія-учасник системи перевищує свої обмеження, то вона має купити додаткові дозволи на ринку, а компанія, яка навпаки зменшила свої викиди, має можливість продати свої дозволи (TRADE). Теоретично в системі торгівлі повинен збільшуватись попит на дозволи, що сприятиме зростанню ціни і впливатиме на ухвалення

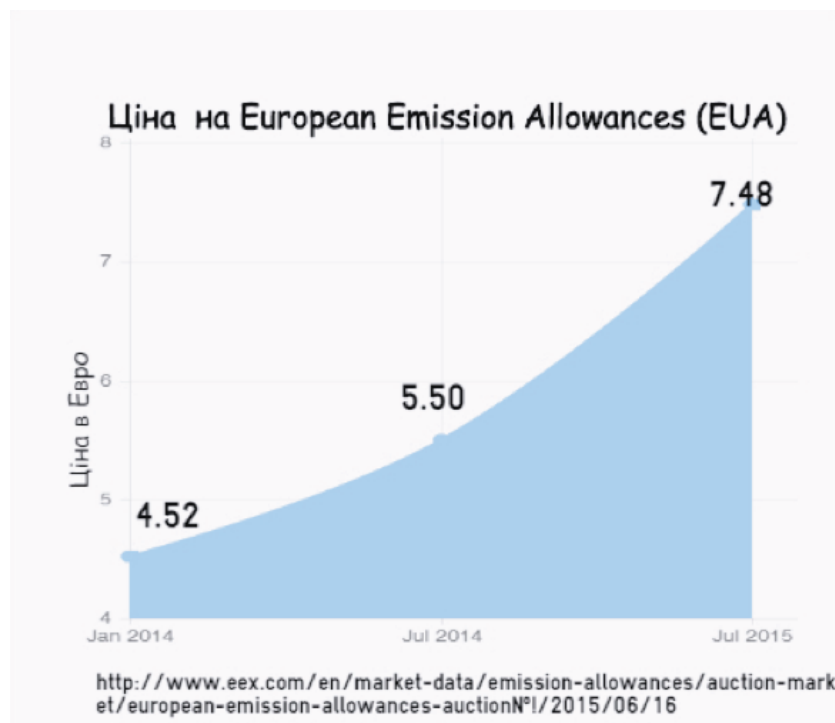
²⁵ Nationale Nachhaltigkeitsstrategie "Perspektiven für Deutschland". [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://www.bmub.bund.de/themen/strategien-bilanzen-gesetze/nachhaltige-entwicklung/strategie-und-umsetzung/nachhaltigkeitsstrategie/>

рішення компаніями щодо інвестування у проекти, пов'язані із зменшенням викидів парникових газів.

У Німеччині СТВ розпочала роботу, як і в більшості країнах Європейського Союзу, у 2005 році. Правовою основою для участі Німеччини в СТВ Європейського Союзу є German Greenhouse Gas Emission Allowance Trading Act (ТЕНГ) та Директива ЄС 2003/87. До СТВ Європейського Союзу входять три галузі: енергетичний сектор, промисловість та авіація.

СТВ в Німеччині охоплює 1,929 установок, що становить майже половину загальних викидів парникових газів у CO₂- екв. в країні і 26 % від загальних викидів СТВ ЄС. СТВ Європейського Союзу вже пройшла 2 фази. Наразі всі учасники, включно із Німеччиною, перебувають у 3 фазі, що почалася у 2013 році і триватиме до 2020 року. Характерною особливістю третьої фази є зменшення обмеження для німецьких компаній, що становить 416 млн.т. CO₂ екв., а також зменшення безкоштовних дозволів (було характерно для останніх торговельних періодів). Енергетичні компанії до 2020 року не отримають жодної безкоштовної квоти, всі дозволи будуть продаватися на аукціоні. Система торгівлі викидами ЄС наразі переживає реформування. Причиною є те, що за роки існування СТВ ЄС сформувалась надлишкова пропозиція, і ціна на дозволи залишається невисокою (див. малюнок 6).

Малюнок 6. Динаміка коливань ціни на сертифікати EUA в межах EU ETS.

Примітка. Джерело: побудовано автором

Коливання цін від 4,48 до 6 євро у 2014 році та від 6,50 до 7,50 Євро за 6 місяців 2015 року демонструє незначну волатильність ринку (за даними Європейської енергетичної біржі, EEX, www.eex.com).

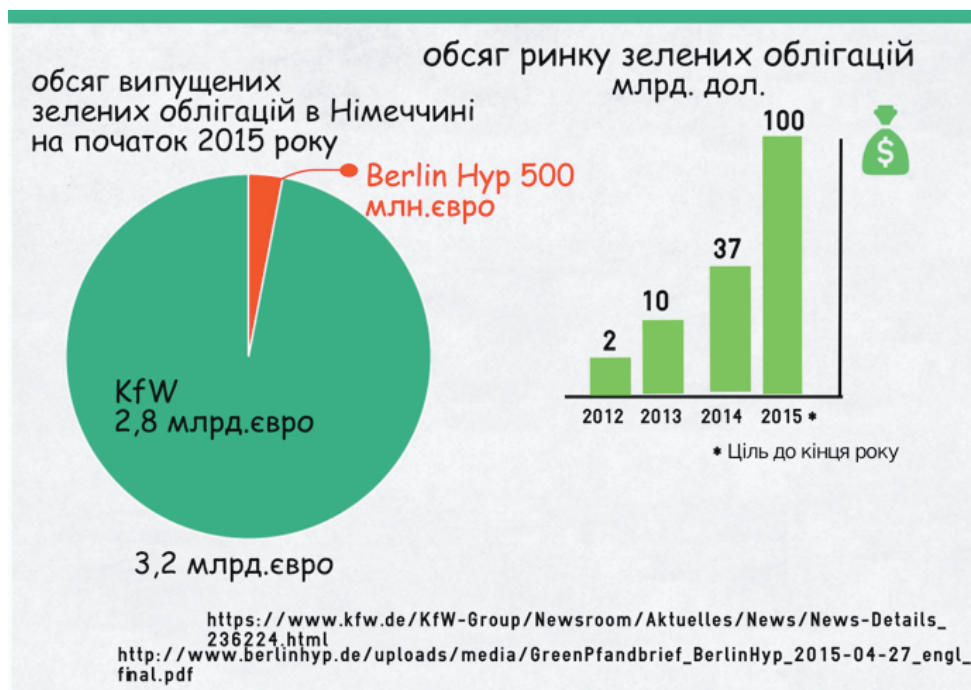
Першим кроком, який дозволив би зупинити подальше падіння ціни, стало запровадження так званої програми перезапуску СТВ ЄС, згідно з якою з 2014 до 2016 року планується скорочення обсягу аукціонів до 900 млн. квот, а після 2020 року цей надлишок потрібно буде повернути на ринок. Зараз Європейський Союз на чолі з Німеччиною пропонує запустити механізм Market Stability Reserve, який дозволить створити певний резерв квот на довгостроковій основі і в залежності від кон'юнктури буде регулювати дисбаланс між попитом і пропозицією.

Поки Європейський Союз виправляє похибки головного фінансового інструменту СТВ зі зменшення викидів парникових газів, німецькі компанії та уряд не чекають на збільшення цін на викиди, а вже сьогодні впроваджують і інвестують в низьковуглецеві технології, щоб зменшити фінансові, екологічні ризики в майбутньому.

4.2. Використання потенціалу ринку боргових цінних паперів для боротьби з екологічними та соціальними ризиками.

Наразі у Німеччині, крім державних програм фінансування та підтримки сталого розвитку, набуває популярності новий клас фінансових інструментів – так звані зелені, кліматичні облігації та облігації соціального впливу (Green, Climate Bonds and Social Impact Bonds).

Малюнок 7. Обсяги емісії зелених облігацій у світі та Німеччині.

Примітка. Джерело: побудовано автором

Зелені, кліматичні облігації за фінансовою структурою нічим не відрізняються від звичайних облігацій - власники так само отримують купон, а самі цінні папери мають рейтингову оцінку. Їх ключова відмінність полягає у цільовому використанні позичених коштів. Кошти, які отримує емітент облігації, мають бути використані виключно на «зелені» проекти, які зменшують викиди парникових газів (низьковуглецевий транспорт або енергетика,

Всі кошти банку KfW (Kreditanstalt für Wiederaufbau) від продажу облігацій за програмою Renewable Energy-Standard будуть спрямовані на проекти вітрової та сонячної енергетики, генерації енергії з біомаси та в галузь гідроенергетики (75 % проектів будуть реалізовані на території Німеччини). Проекти мають на меті скоротити до 1.5 млн. т. викидів CO₂ - екв. Інша фінансова структура Berlin Hyp с обсягом емісії у 500 млн. євро планує залучити кошти та інвестиції у зелене будівництво, гарантуючи екологічність своїх проектів. Deutsche Bank також планує наповнити свій інвестиційний портфель високоліквідними зеленими облігаціями на загальну суму близько 1 млрд. євро. В результаті часткової реалізації цієї програми Deutsche Bank вже інвестував 400 млн. фунтів у зелені облігації, емітовані Transport for London. Ці кошти підуть на зменшення рівня забруднення повітря у Лондоні. Зелені облігації приваблюють багатьох інвесторів світу, проте головною проблемою для них залишається відсутність прозорості та контролю за цільовим використанням коштів.

1. PwR контракт
2. Фінансування проекту
3. Впровадження послуги

4. Результати проекту
5.6 Повернення інвестицій і сплата відсотків.

ІНВЕСТОР

Соціальний провайдер

Користувач Послуг

Пілотна програма "eleven Augsburg" Німеччина.

Соціальні бонди або облігації соціального впливу (Social Impact Bond) (див. малюнок 8) не схожі на звичайні облігації. Це більш структурований фінансовий продукт, який має великі ризики, але є вкрай необхідним для фінансування проектів, спрямованих на вирішення соціальних проблем.

Купуючи облігації соціального впливу, інвестор спрямовує кошти на фінансування соціальних послуг, таких як: освіта, медична реабілітація, лікування. У разі, якщо проект дає прогнозований ефект в кількісному вимірі, інвестор отримує виплату за облігаціями, якщо ні - кошти не повертаються. Виплати за такими фінансовими інструментами здійснює та країна, в якій реалізовується проект, або її агенти. Виплати включають всю суму позичених коштів разом з відсотками. У Німеччині перша пілотна програма з використанням облігацій соціального впливу була розпочата в 2013 році у місті Аугсбург. Проект «eleven Augsburg» був ініційований Баварським Державним міністерством праці, сім'ї, молоді та інтеграції, де соціальним провайдером виступила організація Juvat GmbH за фінансової участі BHF-BANK, BMW Stiftung Herbert Quandt, BonVenture GmbH, Eberhard von Kuenheim Stiftung der BMW AG. Завдання проекту - набрати до 20 людей віком до 25 років, які не мають базової освіти і є безробітними. В рамках проекту планується надати їм можливість отримати базову освіту або освіту за спеціальністю, або ж працевлаштувати їх з усім соціальним пакетом терміном не менше ніж на 9 місяців. Проект закінчується у 2015 році. Соціальні облігації - це суттєвий крок до зменшення соціальних проблем в суспільстві. Німецький уряд та компанії розуміють перспективи даного фінансового інструменту і роблять багато для покращення умов ведення соціально орієнтованого бізнесу.

4.3. Роль Сертифікатів відновлюваних джерел енергії (REC Renewable Energy Certificate) у реформуванні енергетичного сектору Німеччини

Німецький уряд окреслив у рамках стратегії сталого розвитку до 2020 року наступну ціль: довести частку відновлюваних джерел енергії в структурі кінцевого споживання до 18 %. Одним з механізмів, який використовується для досягнення поставлених цілей, є так званий ринок сертифікатів відновлюваних джерел енергії (REC Renewable Energy Certificate Market)

У зв'язку з заявленими цілями Німеччини щодо зменшення викидів парникових газів все більше компаній бажають споживати чисту енергію. Крім того, штрафи, податки та потенційне зростання цін на дозволи в межах EU ETS створюють фінансові ризики, які компанії в процесі своєї діяльності хочуть мінімізувати. В Європі ідея використання сертифікатів, які засвідчують походження електроенергії (гарантій походження), – сертифікатів для підприємств з'явилась разом з Директивою 2009/28/ЄС. Для того, щоб підтвердити досягнення взятих зобов'язань із виробництва відновлюваної енергії, було запроваджено поняття сертифікатів або гарантій походження електроенергії (Guarantees of Origin). Гарантія походження містить інформацію про різновид установки з виробництва електроенергії з альтернативних джерел, її місцезнаходження, вид, потужність установки, дату введення в експлуатацію, країну видачі та унікальний номер сертифікату. Гарантія походження підтверджує виробництво електроенергії, що є еквівалентним 1 МВт.

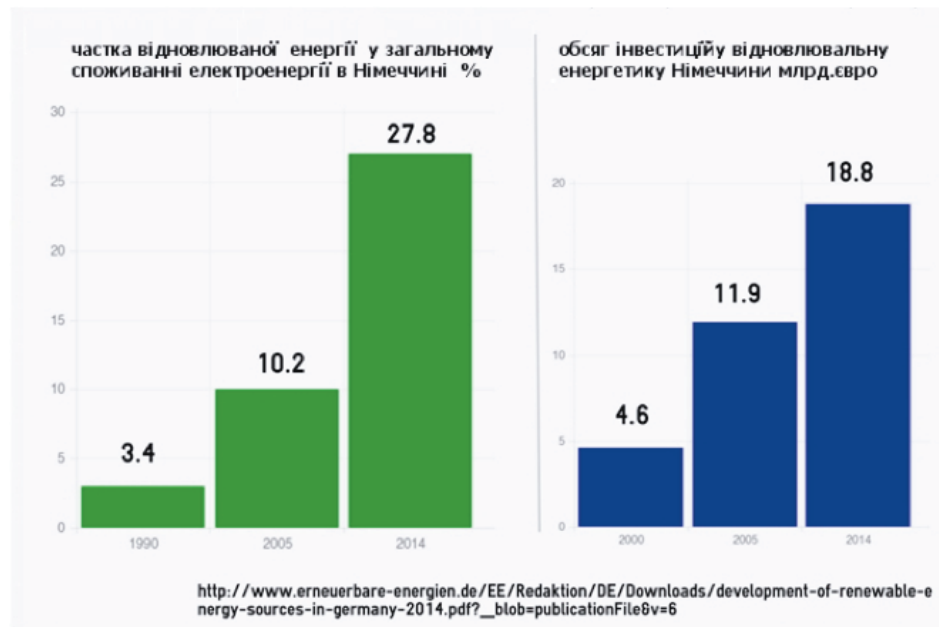
Визначаючи обов'язкову кількість «зеленої» енергії в балансі для виробників або посередників, регулятор ринку спонукає компанії виробляти більше електроенергії з одного боку, а з іншого - продавати гарантії у випадку, якщо компанія перевищила свої цілі. Покупцями є компанії, які на звітну дату не виконали зобов'язання з виробництва зеленої енергії. З огляду на це вони зацікавлені купувати такі сертифікати на ринку.

1 січня 2013 до Закону Німеччини “Про відновлювану енергетику” (Erneuerbare-Energien-Gesetz, EEG) було внесено зміни. Вони передбачають, що Федеральне агентство з питань навколишнього середовища (UBA) несе відповідальність за видачу та передачу гарантій на походження енергії. Також з 2013 року почав працювати реєстр гарантій на походження.

Гарантії на походження діляться на певні різновиди та можуть супроводжуватися окремими стандартами, які показують якість «зеленої» енергії (OK-power standard, TÜV Süd EE, TÜV Süd EE01). Існують й інші різновиди сертифікатів: International REC з 2014 року працює в Туреччині та на Тайвані, EI-Certificates працюють в Швеції та Норвегії.

Протягом останніх трьох років прослідковується спад інвестицій в секторі відновлюваної енергетики Німеччини, але в порівнянні з 2013 роком, 2014 закінчився із зростанням у 19 % (див. малюнок 9).

Малюнок 9. Виробництво відновлюваної електроенергії та обсяги інвестицій в дану галузь в Німеччині.

Примітка. Джерело: побудовано автором

Характерною ознакою сталого розвитку Німеччини є використання усіх сучасних фінансових інструментів. Не лише уряд обрав стратегію сталого розвитку, а й кожна німецька компанія працює за принципами концепції „Triple bottom line”, яка передбачає зростання прибутку разом із зростанням екологічних та соціальних показників. Німецькі компанії розуміють необхідність звітування бізнесу згідно принципів відповідального інвестування (Environmental, social and governance), без якого вже сьогодні важко отримати доступ до світу міжнародних фінансів (див. малюнок 4).

Розділ 5. Стратегія сталого розвитку України: сучасний стан та перспективи використання досвіду Німеччини в її реалізації

З підписанням Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС (далі Угода) було започатковано новий етап розвитку економіки України, оскільки даний документ містить чіткі положення з імплементації принципів сталого розвитку в екологічній, соціальній та економічній сферах (див. Розділ III, Додатки XXVII-XXX до Розділу V Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС)²⁶.

З огляду на наявність численних проблем в економічному та соціальному розвитку України, навколишньому середовищі досвід Німеччини може дати необхідні відповіді на нагальні питання, допомогти розробити політику сталого розвитку та запровадити дієві інструменти та важелі, які дозволять у найбільш ефективний спосіб досягти її цілей.

Нерівномірність розподілу доходів у суспільстві та наявність соціально незахищених верств вимагає запровадження відповідних механізмів державної підтримки. В Німеччині такий підхід яскраво проявляється при оподаткуванні доходів громадян, коли ставка оподаткування доходів залежить від обсягів отриманих доходів (прогресивна шкала оподаткування).

Оскільки в соціальній сфері основне навантаження лягає на бюджет держави, то доцільним було б використати досвід Німеччини, у використанні облігацій соціального впливу (social impact bonds), які дають можливість залучити ресурси корпоративного сектору не тільки на національному, а й міжнародному рівнях на більш вигідних умовах для розв'язання загальнодержавних проблем освіти, охорони здоров'я, безробіття тощо.

Іншою важливою складовою політики сталого розвитку є питання захисту навколишнього середовища, боротьби зі зміною клімату та проблеми високого рівня енергоспоживання української економіки. Основні підходи до розв'язання цих проблем можна знайти у Розділі 5 (додатках 26-36 до цього розділу) Угоди, в рамках якого Україна буде поглиблювати економічне співробітництво з ЄС та поступово переходити до низьковуглецевої економіки (див. Статтю 360 Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС).

У сфері охорони навколишнього середовища в Україні існує низка серйозних проблем, які не дають можливості ефективно протидіяти екологічним ризикам:

- брак адміністративних (технічних) та фінансових інструментів, які дають можливість інтерналізувати витрати, пов'язані з компенсацією негативних фінансових та екологічних екстерналій;
- недосконалість системи моніторингу стану навколишнього середовища;
- незадовільна якість статистичної інформації щодо обсягів викидів парникових газів по Україні в цілому та по галузях зокрема.

З метою розв'язання зазначених проблем можна скористатися досвідом Німеччини із використання інструментів адміністративного та фінансового характеру, які дозволять досягти цілей сталого розвитку, зокрема:

²⁶ Додатки до Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/docs/Agreement/Annex_XXVI_to_XLIII_to_Agreement.pdf

- розширити базу екологічного оподаткування;
- запровадити систему цільових субсидій та фінансової допомоги для проектів, що спрямовані на скорочення викидів парникових газів;
- створити Систему торгівлі дозволами на викиди, яка згодом може бути інтегрована до EU ETS (European Union Emission Trading System).
- забезпечити умови для ефективного нагляду та прозорості за функціонуванням ринку торгівлі дозволами на викиди парникових газів та фінансового ринку;
- стимулювати використання можливостей зелених, кліматичних облігацій та облігацій соціального впливу в Україні;
- вдосконалити систему моніторингу стану навколишнього середовища;
- розробити систему сертифікації та стандартизації згідно вимог ЄС (рівень споживання енергетичних ресурсів та викидів парникових газів) та з використанням напрацювань урядових та неурядових організацій Німеччини;
- створити умови для підготовки фахівців, здатних реалізувати кроки в напрямку реалізації стратегії сталого розвитку;
- ініціювати інформаційну кампанію, спрямовану на роз'яснення загроз та можливостей від створення ринку торгівлі дозволами на викиди та необхідності його лінування з відповідною системою ЄС.

Із набуттям чинності Податкового кодексу у 2010 році в Україні було запроваджено екологічний податок²⁷, який сплачують компанії - найбільші забруднювачі навколишнього середовища та емітенти парникових газів. Проте його розмір є незначним у порівнянні з витратами, які несуть європейські та німецькі компанії за своїми зобов'язаннями в межах системи EU ETS. Саме запровадження різноманітних форм екологічного оподаткування (з досвіду Німеччини) буде важливим кроком у перехідний період до створення відповідної Системи торгівлі дозволами на викиди в Україні.

У зв'язку з обмеженістю ресурсів державного бюджету муніципальним органам влади та юридичним особам необхідно звернути увагу на переваги "зелених облігацій". Саме цей вид боргових цінних паперів дає можливість під невисокий відсоток отримати кредитні ресурси для виконання зобов'язань в галузі енергоефективності, виробництва електроенергії з відновлюваних джерел та скорочення викидів парникових газів.

Окрім інструментів фіскального характеру, важливо надати можливість протидіяти екологічним ризикам і скорочувати викиди парникових газів за допомогою ринкових механізмів, які є найбільш ефективними. З цією метою Угодою передбачено створення законодавчих рамок (до 2017 року) для запровадження національної Системи торгівлі дозволами на викиди, яка є прототипом вже функціонуючої системи EU ETS²⁸.

Додаток 30 до Угоди безпосередньо стосується зміни клімату та захисту озонового шару і пов'язаний з Директивою 2003/87/ЄС, яка передбачає побудову Система торгівлі викидами парникових газів в ЄС. Система торгівлі викидами зарекомендувала себе як дієвий та впливовий ринковий механізм в боротьбі зі зміною клімату.

²⁷ Податковий Кодекс України. Глава XVIII. Екологічний податок. [Електронний ресурс]. - Електронний режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print1439296840170853>

²⁸ Annex XXX. ASSOCIATION AGREEMENT between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. [Електронний ресурс]. - Електронний режим доступу: http://eeas.europa.eu/ukraine/pdf/10_ua_annexes_to_title_v_economic_and_sector_cooperation_en.pdf

Саме створення ринку торгівлі дозволами на викиди (вуглецевого ринку) є передумовою для активного використання новітніх інструментів фінансового ринку. Зокрема, мова йде про залучення кредитних та інвестиційних ресурсів під проекти, пов'язані з побудовою низьковуглецевої економіки. З цією метою на світовому ринку активно використовуються зелені, кліматичні облігації. В умовах обмеженості ресурсів бюджету держави особливої ваги набувають облігації соціального впливу, які дозволяють залучити кошти для вирішення соціальних проблем.

Функціонування зелених, кліматичних облігацій та облігацій соціального впливу безпосередньо залежить від наявності ринку торгівлі дозволами на викиди та наявності відповідної інфраструктури фінансового ринку. У зв'язку з цим постає потреба у формуванні нормативно-правового поля, необхідного для функціонування всієї інфраструктури. Зокрема, мова йде про імплементацію нормативно-правових актів, які регулюють функціонування ринку фінансових інструментів²⁹³⁰, операції з позабіржовими похідними цінними паперами, центральних контрагентів та торгових репозитаріїв³¹.

Іншим важливим аспектом функціонування вуглецевого та фінансового ринків є запровадження системи кримінальної відповідальності за зловживання (санкції по відношенню до порушників)³²³³.

Підписана між Україною та ЄС Угода повинна стати “дорожньою картою” для нашої країни з розробки та реалізації політики сталого розвитку, запровадження дієвих інструментів досягнення її цілей. Окрім заходів, пов'язаних з реформуванням вітчизняного енергетичного сектору та підвищенням рівня енергоефективності економіки, Розділ 5 Угоди містить необхідні вимоги у сфері захисту навколишнього середовища та протидії зміні клімату. Важливою відправною точкою реформ є поглиблення співробітництва в рамках робіт з ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи (стаття 342).

Також стаття 357 Угоди передбачає поглиблення співпраці в галузі статистики загалом і статистики навколишнього середовища, зокрема. Окремо питанню захисту навколишнього середовища присвячено Главу 6 Розділу 5 Угоди. У статті 360 даного Розділу визначається, що метою співробітництва сторін у галузі навколишнього середовища є побудова зеленої економіки та реалізація принципів стратегії сталого розвитку. У наступній статті визначені основні напрямки реалізації цієї стратегії, де окрім напрямків екологічного характеру, йдеться про необхідність реформування галузі освіти з метою підготовки фахівців нового напрямку, використання нових методів управління, створення умов для доступу до відповідної інформації та ухвалення рішень.

²⁹ Directive 2014/65/EU on markets in financial instruments. [Інструменти]. [Електронний ресурс - Електронний режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0065&from=EN>

³⁰ Regulation (EU) No 600/2014 on markets in financial instruments. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014R0600>

³¹ Regulation (EU) No 648/2012 on OTC derivatives, central counterparties and trade repositories. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32012R0648>

³² Directive 2014/57/EU on market abuse (market abuse regulation). [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014L0057>

³³ Regulation 596/2014 on market abuse (market abuse regulation). [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32014R0596>

Проте для її функціонування необхідно розв'язати всі перелічені вище проблеми, які існують в Україні на даний момент. Зокрема, підписання Президентом України Наказу №5/2015 “Про стратегію сталого розвитку – «Україна – 2020» на початку 2015 року стало першим вагомим кроком на шляху до виконання вимог Угоди. Проте без системи моніторингу обсягів викидів парникових газів на рівні окремих підприємств неможливо адекватно оцінити параметри системи і забезпечити прозорий процес ціноутворення дозволів на викиди³⁴.

Звітність німецьких та європейських компаній, які є частиною EU ETS, відбувається у відповідності до принципів ESG (Environmental, Social and Governance), що дає можливість поєднати фінансові, соціальні та екологічні показники з метою формування інтегрального звіту³⁵. Такий звіт є необхідною передумовою доступу до організованих торговельних майданчиків на фінансовому ринку і дає можливість залучити фінансові ресурси на вигідних для компанії умовах.

Значна частина викидів парникових газів та споживання енергетичних ресурсів припадає на сектор ЖКГ. Найбільш ефективним інструментом, який дасть можливість втриматись в нових межах та одержати необхідні фінансові ресурси для скорочення рівня енергоспоживання, викидів парникових газів є сертифікація будівництва та будинків. За умов підвищення цін на енергоносії та ціни на викиди парникових газів звичайні громадяни змушені будуть подбати про запровадження відповідних технологій та заходів, які дозволять скоротити комунальні витрати, а на ринку будівельних матеріалів та будівництва спостерігатиметься поштовх.

Без чітких цілей та кроків з реалізації стратегії сталого розвитку і побудови “зеленої економіки” інвестори та підприємства не зможуть розрахувати свої фінансові плани та прибуток від інвестицій у проекти зі скорочення викидів, підвищення енергоефективності, виробництва відновлюваної енергії або купівлі-продажу дозволів на викиди.

Неготовність освітніх закладів готувати фахівців з «зеленої» економіки не дасть можливості ефективно розробити стратегію, відповідні дії з досягнення її цілей та навіть просто працювати фіскальним чи ринковим інструментам. Перші кроки в цьому напрямку були здійснені в ДВНЗ “КНЕУ ім. В. Гетьмана”, де на початку квітня 2015 року розпочала роботу школа “Environmental Finance School” (школа фінансів навколишнього середовища), діяльність якої спрямована на підготовку фахівців, спроможних сприяти формуванню “зеленої економіки” в Україні, використанню новітніх фінансових інструментів вуглецевого та фінансового ринків.

Україна вже мала можливість скористатися екологічними інвестиціями від механізмів Кіотського протоколу. В результаті реалізації проектів Спільного впровадження українські підприємства продали майже 503 330 млн. одиниць скорочення викидів (Emission Reduction Units), що дало можливість отримати значні інвестиції і спрямувати їх на модернізацію виробництва. Сьогодні українські підприємства втратили можливість продавати Одиниці скорочення викидів (ERU), оскільки за рахунок надлишку скорочень впав попит, а з ним і ціна

³⁴ Commission Regulation (EU) No 601/2012. on the monitoring and reporting of greenhouse gas emissions pursuant to Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012R0601&from=EN>

³⁵ Directive 2013/34 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:182:0019:0076:EN:PDF>

в рамках EU ETS. Впровадження національної СТВ дозволить Україні взяти більше зобов'язань в рамках нової кліматичної угоди (Киотського протоколу - 2).

В свою чергу, підприємства України в разі не запровадження даної системи зіткнуться з економічними та екологічними ризиками. В той час, як більшість українських підприємств ще не усвідомлює цих ризиків, вітчизняні експортери вже мали нагоду відчувати на собі окремі з них, а саме:

- потреба у наявності портфеля дозволів на викиди або сертифікатів, що засвідчують скорочення необхідної їх кількості в результаті реалізації відповідних проектів;
- виробники електроенергії повинні мати не тільки дозволи на викиди, а й сертифікати, які засвідчують виробництво певної кількості енергії з відновлюваних джерел;
- необхідність сертифікації як продукції, так і процесів управління виробничою діяльністю.

Якщо вчасно не запровадити власну систему торгівлі дозволами на викиди з відповідними лімітами, системою безкоштовного (вільного) розміщення, реалізації дозволів на викиди з аукціону та штрафів, то українські експортери змушені будуть купувати відповідні дозволи на європейському ринку, що призведе до стрімкого подорожчання вітчизняної продукції і, відповідно, до зменшення її конкурентоспроможності.

По суті, підписана Україною Угода про асоціацію з ЄС значно прискорила темпи впровадження реформ. Серед них важливе місце посідають реформи, що стосуються покращення стану навколишнього середовища, запровадження фіскальних та ринкових інструментів стимулювання сталого розвитку, що значно вплине на подальший розвиток усієї економіки країни та її модернізацію.

6. ПІДСУМКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Новий підхід у формуванні фінансової та економічної політики держави дає можливість забезпечити сталі темпи економічного зростання, покращити стан навколишнього середовища та розв'язати численні соціальні проблеми. Заданий тренд є серйозним викликом для України і, якщо ще декілька років тому були величезні сумніви з приводу його перспектив, то з підписанням Угоди про Асоціацію з ЄС ми побачили реальні можливості з побудови низьковуглецевої економіки та реформування фінансової системи країни.

З цією метою розробляються нові напрямки державної політики, що повинні врахувати нагальні проблеми і забезпечити умови для довгострокового економічного зростання. Україна не є виключенням і, розуміючи необхідність структурних змін, держава намагається врахувати всі необхідні елементи, присутні в державній політиці розвинених країн світу.

Оскільки основою сучасної державної політики є концепція сталого розвитку, то виникає потреба не тільки у побудові ефективної політики, визначенні її цілей, а й у розробці механізму, інструментів і важелів їх досягнення.

Загалом досвід Німеччини та ЄС продемонстрував необхідність використання декількох груп інструментів, що дають можливість випереджаючими темпами рухатися в напрямку досягнення цілей сталого розвитку. Поряд із інструментами адміністративного характеру існують також фіскальні та ринкові – фінансові.

Якщо інструменти фіскального характеру вже використовуються в Україні, то питання з ринковими та адміністративними інструментами досі залишається невирішеним, що не дає можливості повною мірою забезпечити умови для сталого розвитку та скористатися перевагами європейської інтеграції.

Питання запровадження системи сертифікації та стандартизації за європейськими та німецькими нормами є актуальним з огляду на зростання обсягів зовнішньоторговельних операцій українських компаній і виробників із своїми контрагентами на території Німеччини та ЄС. Зокрема, йдеться про сертифікацію та стандартизацію не тільки товарів і послуг, а й виробничих процесів, системи управління на підприємствах.

Створення ринку торгівлі дозволами на викиди є важливою передумовою використання усіх переваг зони вільної торгівлі з ЄС, оскільки окрім розв'язання проблем доквілля ця система дозволить сформувати українським виробникам необхідні портфелі сертифікатів (дозволів) на викиди й отримати таким чином можливість реалізовувати ці товари на ринку ЄС. Національна система торгівлі викидами парникових газів дозволить також у найбільш ефективний спосіб інтерналізувати витрати, пов'язані із захистом навколишнього середовища.

З огляду на відсутність необхідних кредитних та інвестиційних ресурсів для розв'язання як соціальних і екологічних проблем слід створити відповідну інфраструктуру фінансового ринку не тільки для нормального функціонування СТВ, а й з метою використання можливостей ринку “зелених” та соціальних облігацій – отримати доступ до міжнародного фінансового ринку та полегшити у такий спосіб процес європейської інтеграції України.

7. СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Hans Karl von Carlowitz. Sylvicultura oeconomica oder Haußwirthliche Nachricht und Naturmäßige Anweisung zur Wilden Baum-Zucht. - Bey Johann Friedrich Brauns sel. Erben, 1732 - 284 S.
2. Офіційна сторінка ООН.[Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://www.un.org/millenniumgoals/news.shtml>
3. Derek Osborn, Amy Cutter and Farooq Ullah. Universal Sustainable Development Goals. Understanding the Transformation Challenge for Development Countries// Report of Study by Stakeholder Forum, May 2015. – P. 6.
4. Coase, Ronald. The Problem of Social Cost // Journal of Law and Economics, v. 3, N1., 1960. – P. 1–44.
5. IRENA-GWEC:30 years of policies for wind energy. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: https://www.irena.org/DocumentDownloads/Publications/IRENA_GWEC_WindReport_Denmark.pdf
6. Drexhage John, Murphy Deborah. Sustainable Development: From Brundtland to Rio 2012 // J. Drexhage, D. Murphy / Background Paper. – New York: United Nations, 2010. – P. 8.
7. World Commission on Environment and Development (1987). Our Common Future. Oxford: Oxford University Press. p. 45.
8. Європа 2020. Стратегія розумного, сталого та інклюзивного зростання. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET_EN_BARROSO_007 - Europe 2020 - EN version.pdf
9. Офіційний сайт Європейської Комісії. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/flagship-initiatives/index_en.htm
10. Kevenhörster P. Politikwissenschaft: Band 2: Ergebnisse und Wirkungen der Politik / Paul Kevenhörster. – Springer Verlag, 2014. – S. 162.
11. Gehrlein U. Nachhaltigkeitsindikatoren zur Steuerung kommunaler Entwicklung / Uhlrich Gehrlein. – Springer Verlag, 2004. – S. 322.
12. Офіційна сторінка Федерального уряду Німеччини. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Artikel/2015/03/2015-03-25-strategischer-sozialbericht-kabinett.html>
13. German draft budgetary plan 2015 according to Regulation (EU) No 473/2013 October 2014. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/dbp/2014/2014-10-10_de_dbp_en.pdf
14. Schlegelmilch Kai. Energie versteuern, aber richtig// Die Zeit, 13. August 2012. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://www.zeit.de/wirtschaft/2012-08/oekosteuer>
15. Luftverkehrsteuergesetz (LuftVStG). [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/luftvstg/BJNR188510010.html>
16. Kraftfahrzeugsteuergesetz. Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/kraftstg/BJNR005090927.html>
17. Kernbrennstoffsteuergesetz (KernbrStG). Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/kernbrstg/BJNR180400010.html>

18. Stromsteuergesetz (StromStG). [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/stromstg/BJNR037810999.html>
19. Energiesteuergesetz (EnergieStG). [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/energiestg/BJNR153410006.html>
20. Офіційна сторінка Федерального міністерства фінансів Німеччини. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://www.bundeshaushalt-info.de/startseite/#/2013/soll/einnahmen/gruppe/0.html>
21. Bildungskette. Abschluss schaffen, Anschluss finden, Fachkräfte sichern. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: http://www.bmbf.de/pub/flyer_bildungsketten.pdf
22. 24 Subventionsbericht Bericht der Bundesregierung über die Entwicklung der Finanzhilfen des Bundes und der Steuervergünstigungen für die Jahre 2011 bis 2014. – [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Standardartikel/Themen/OeffentlicheFinanzen/Subventionspolitik/2013_08_13_24-subventionsbericht-der-bundesregierung-anlage.pdf?__blob=publicationFile&v=5
23. Офіційний сайт федерального міністерства навколишнього середовища, охорони природи, будівництва та безпеки ядерних реакторів (BMUB). [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://www.bmub.bund.de>
24. Nationale Nachhaltigkeitsstrategie "Perspektiven für Deutschland". [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://www.bmub.bund.de/themen/strategien-bilanzen-gesetze/nachhaltige-entwicklung/strategie-und-umsetzung/nachhaltigkeitsstrategie/>
25. Annex XXX. ASSOCIATION AGREEMENT between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: http://eeas.europa.eu/ukraine/pdf/10_ua_annexes_to_title_v_economic_and_sector_cooperation_en.pdf
26. Directive 2014/65/EU on markets in financial instruments. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0065&from=EN>
27. Regulation (EU) No 600/2014 on markets in financial instruments. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014R0600>
28. Regulation (EU) No 648/2012 on OTC derivatives, central counterparties and trade repositories. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32012R0648>
29. Directive 2014/57/EU on market abuse (market abuse regulation). [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014L0057>
30. Regulation 596/2014 on market abuse (market abuse regulation). [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32014R0596>
31. Commission Regulation (EU) No 601/2012. on the monitoring and reporting of greenhouse gas emissions pursuant to Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012R0601&from=EN>
32. Directive 2013/34 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings. [Електронний ресурс]. – Електронний режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:182:0019:0076:EN:PDF>